

'en altre temps, en temps passats' que són estranyes al català parlat del Centre. *Per temps*, Menorca: «*per temps* he tengudes mans; i ara no puc treballà...!», J Vivó († 1780, Camps Merc., *Folk.* 1, 202); en el Continente és occidental, des de la PnaCast. al Nord: «*Per temps* no passava açò: i és que la gent s'ha rebordonit!» (SGuinot, *Esc. Cast.*, 53); «Los Masos? No, això ho deien *per temps*, ara és Móra la Nova» (Ascó, 1936); C. de Tremp: «ara és pelat, *per temps* hi havia hagut bosc de gargalles» (Ribert, 1957). *Temps era temps*, mallorquí i molt emfàtic (amb raó imitat literàriament en cat. central): «Si to ho proves, / jo et jur que tendràs presili / per vint anys: alça una llosa! —L'AMO: Ca senyor! *Temps era temps*... / Enguany no peca qui roba», Bart. Ferrà (*IdOr* XIII, 140); en l'origen hi hauria puntuació: *Temps era! temps (que --)*.

DERIV.: +*Temparrot* 'mal temps', Tor de Vall Ferrera (1932), però se sent una mica pertot. Més rarament *tempsot*; 'cop violent de temps': *una temparrada*: els he sentits rarament, llavors pron. amb -z- (*mal tamzót*): un *home tempsut* 'de molta edat'. Més corrent és el compost *maltempsada*: «la seva collita no l'apedrega cap *maltempsada* ni l'asseca l'eixut», Puig Ferrater (*Cercle Màgic*, 480); se sent bastant pertot en el Princ., amb la pronúncia *maltemzáda* (sentida molt sovint), de cap manera *maltemzáda* com suposa *AlcM*, encara que deu haver-hi qui ho diu així (contrari a la regla de *endinsar, enfonsar*), i de fet jo ho tinc anotat d'un home de St. Pau de Seguríes («ha vingut una *maltempsada* i ---», 1935).

Tempura mot molt afectiu i pagesívol de les comarques del Nord del català oriental; no és veritat que sigui (o rarament?) 'estat (bo o dolent) del temps' com diu *AlcM*; sinó 'mal temps', en els termes més intensos (tongada de grans pluges, fred, vents, sol llargament invisible ---): refugiat en una cabana de carboners muntanyencs, li diuen a P. Bertrana: «i què voleu que faci amb aquesta *tempura* ---» (quan s'assequi ---, *Proses Barbares*, 122); «feya un vent fret que'l Sr. Serapi va dir que assenyalaria *mala tempura*»; Genís i Aguilar (*Julita*, p. 148).³ *Retemps. Contratemp* [Lacav.], formació que quasi sorgeix al mateix temps que en fr., it. i cast. (cf. *DCEC/DECH* v, 487a48b15). *Entretemps* [Lacav.], poc usat i de regust afrancesat.

Els altres derivats ja vénen del llatí, i no havent mancat mai de vida popular, han estat sotmesos a l'acció constant de la llengua llatina medieval, que n'ha travat l'evolució. *Temporal* adj. (ll. *temporalis*): «Déu, e l'esperit d'om, qui ja sempre durarà, e totes altres coses *temporals* periran», *Hom.*, 1v22; «no-m metats en perill per coses *temporals*, corrompables e transitories», Lluïl (*Blanq.*, *NCl.* i, 59.13); «senyors *temporals*», Genebreda, *Gènesi*, 33.11; també en el sentit estrictament propi i general de 'limitat cronològicament': «codemnat a pena de mort e executats, e altres a pena de exili *temporal*» Val., a. 1460 (*Gual, Congr. Hi. Cor. Ar.* iv, 489); i el poeta, en poderosa síntesi dels dos sentits: «aquest món tan divers, tan *temporal*, / aquesta terra, amb tot lo que s'hi cria, / és ma

pàtria, Senyor! i ¿no podria ---», Maragall.

Temporal se substantivà sovint: generalment en el sentit de 'béns terrenals o paga d'eclesiàstics' (*AlcM*), però de vegades en el provinent de l'acc. meteorològica: antigament pogué ser 'el temps, el clima' (*Testament d'En Serradell*, v. 193), més sovint 'mal temps': «si-t dol lo cap no digues que-l *temporal* ho fa», StVicençF (*Serm.* II, 224). I en el sentit que ha quedat: 'explosió de mal temps' (més vents encara que pluges) no en Busa-N. (només adj.) («t.: temporalis; fins a cert temps: temporarius»), sí en el *DTO*. (remissió a *temps mals*) i ja n'hi ha algun cas en parts tardanes del *Consolat*; «I tes cançons valentes iran per la ventada, / com l'au dels *temporals*», Costa, 1875 (*Pi de Formentor*, v. 40; altra cita d'ell *AlcM*, i una altra aci, infra). El matís per al poble és fort («és més que tràngol: tempestat desfeta, la mar es torna un davantal d'escuma» StPol, 1925; «si és que la pluja dura dies» Cercuran, 1965. *Temporalada* (DAG.). *Temporalet. Temporalós* (DAG.). *Temporalitat* (Lluïl: gl. Colom; Eiximenis, DAG.); *temporalitzar* (-isar, Lab.); *temporificar* (Lluïl).

Témpores: «les quatre *témpores*» 1480 (DAG.), ll. *tempōra* pl. de *tempus*, dit dels períodes anyals, en aplicació eclesiàstica; sovint popularitzat o deformat pel poble: *tempres* 1406, DAG.; d'on l'exercici religiós, i dites populars molt repetides; a Serrallonga de Vallespir la història és que el Maligne havia donat ententent a un sastrer que el portaria a coll, dins d'un sac, i quan el cridà un altre i el babau va oír «On vas Satanàs? —Porto el sastràs. —Valga'm les *témples* de Sant Tomàs? —Bé te valran si fetes les has!» tingué força d'arrencar a córrer amb un «besa-me el cul i posa-hi el nas» (1959). Qui sap si ve d'això la dita «què té que fer el cul amb les quatre *témpores*?» [1915, i ja en Belv.]. El concepte popular, avui es confon o varia en català i en gascó: per als uns són per Nadal, per a d'altres per un sant (Pere, Tomàs...); detalls d'Aran, Bigorra etc. en *ALGc.* iv, 1529-30.

Temprada [1529]. *Temporari* [S. xviii], també *temporani*, més rar; *contemporani* [Lacav., -àneo], *contemporaneïtat*; *extemporani* [Belv.], -neïtat. *Temporejar. Temporer. Temporitzar* o *temporar* o *atemporitzar*, però la forma usual en català és *contemporitzar* [*DTO*. 1647]; *contemporització* [Belv.] no pas *contemporitzament* [Lacav.]; *contemporitzar*.

Tempestat, pres del ll. *tempestas*, -atis, on tenia sentit neutre de 'estat (bo o no) del temps atmosfèric': en cat. i romànic sempre el mal temps, tendint a un grau intens, i més aviat marí que terrassà: «dins Tíber --- / sobre lo cors de Pons Pilat, / con dins en l'aygua fo gitat / --- / tan gran fum e tan gran pudor / --- / que l'aygua faïja alt saltar, / lamps, trons, péra e *tempestats* / faïja aquí prou e assats», *Lleg. Rim. Sev.*, v. 688; «*tempestat de mar*», Busa-N.; «nau que per *tempestat* s'és afonada: navis demersa *tempestate*», «gran *tempestat* se és moguda: magna orta est *tempestas*; gran *tempestat*: procella», OPou (*TbPu.*, 73, 336); «los ulls me tapava la pols / en veritat; / moc-se après gran *tempestat* / de trons y lamps / ab